

Uilenbeschermer Lydia Barkema (Purmerend, 1966) heeft een druk voorjaar achter de rug. Net als in 2014 piekten de veldmuizen in grote delen van Friesland en dat betekende: nesten van de ineens massaal broedende Velduilen beschermen. 'Dat overvoelbare maakt Velduilen zulke fascinerende vogels.'

Liefde voor een pragmatische uil

Wanneer Lydia Barkema samen met collega-uilenbeschermer Klaas Akkerman een weiland in de buurt van Sneek oploopt, schrikt ze even. Er vliegt een Zwarte Kraai laag over een flinke lap ongemeaaid gras in een verder kortgeknipt perceel. Uit het langere gras vliegt géén Velduil op. 'Normaal reageren Velduilen wel op een overvliegende Kraai of andere dreiging, dus ik hoop dat-ie er nog zit!'

De vrees van de onderzoekster blijkt onterecht, wanneer we even later bij het nest worden aangestaard door twee knalgele irissen met grote, gitzwarte pupillen erin. Heel even heeft Barkema de hoop dat ze de volwassen Velduil nog kan vangen om hem of haar te meten, wegen en ringen, maar op het laatste moment kiest de vogel toch de makkelijkste vluchtweg. De rest van de, pak hem beet, twintig minuten die Barkema en Akkerman bezig zijn met het zoeken en ringen en opmeten van maar liefst acht jongen, blijft de volwassen vogel alarmerend boven ons vliegen. Een enkele keer strijkt hij op enkele tientallen meters van ons neer om bijna als een steltloper een 'gebroken-vleugel-act' op te voeren. De onderzoekers kan hij er niet mee van hun stuk brengen.

Piekjaar

'Vroeg in het voorjaar was het eigenlijk al duidelijk dat we weer een bijzonder seizoen zouden krijgen', vertelt Barkema. 'De slaaplaatstellingen van de Grote Zilverreiger lieten indirect al zien dat er veel muizen in het veld zaten. Ook de Blauwe Kiekendieven bleven tot eind april in de binnenlanden van Friesland hangen vanwege de veldmuizen. Op 30 maart stapte een vrijwilliger van de vogelwacht hier in de buurt tot zijn verrassing bijna op een broedende Velduil. Ik ben toen vrijwel direct naar de provincie Fryslân gestapt om subsidie los te krijgen. Dat was nog wel een geregeld, want de afspraken uit 2014 waren niet in een dossier vastgelegd. In 2014 hebben we ook een goed seizoen voor de Velduilen gehad, nadat boeren subsidie kregen om één hectare gras te laten staan rond de broedende uilen. Uiteindelijk is het ook dit jaar gelukt en is er een kostendekkende vergoeding gekomen voor boeren die een stuk gras van één ha ongemeaaid laten tot het kleinste jong vijf weken oud en vliegvlug is.'

'Het observeren van de Velduilen heeft enorm veel inspanning gevergd van onze werkgroep', vertelt Barkema. 'Avonden hebben we gepost rond de sche-

mering, om te kijken waar ze zich bevinden, of ze gedrag vertonen dat op een territorium duidt en vervolgens het nest opzoeken. Vaak was er tijdsdruk van boeren die wilden maaien of bij percelen waarvan we de eigenaar nog niet kenden. Dit leidde soms tot hectische momenten, waarbij we ook met inzet van de vogelwacht hebben gezocht door met een touw tussen twee man over het gras te slepen. Soms bleef de Velduil op haar nest zitten en werd het nest alsnog uitgemeaaid.'

Velduilen blijven veel langer rond het nest hangen dan andere weidevogels. De Velduil broedt vanaf het eerste ei. Legsels variëren van zes tot wel tien eieren. Vanaf het begin van de eileg kan het dus tot drie maanden duren voor het laatste jong is uitgevlogen. In het nest van deze Velduil is ook goed te zien hoe de vogels hun broedseizoen stevig kunnen uitrekken. Het grootste van de vier kuikens die nog in het nest zitten, past maar net in twee grote

DE KLEI

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Foto's Rob Buiter.

handen. De kleinste is een kruimeltje dat de ogen nog dicht heeft zitten. 'Anders dan veel andere vogels beginnen Velduilen direct na het leggen van het eerste ei met broeden', legt Barkema uit. 'Tussen de jongen zit dus een leeftijdsverschil van steeds een dag of twee. En hoe meer voedsel, hoe meer jongen uiteindelijk vliegvlug zullen worden.'

In het land rondom het nest is duidelijk te zien dat het met dat voedsel dit jaar wel goed zit: het weiland is één grote gatenkaas vol gangen en holletjes van veldmuizen. Wanneer we in een wijde boog rond het nest op zoek gaan naar de eventuele jongen die aan de wandel zijn gegaan, schieten her en der ook muizen voor onze voeten weg. 'In dit nest lagen acht eieren, dus het kan zijn dat er nog vier jongen in het lange gras verstopt zitten.'

Barkema stapt heel behoedzaam door het veld. Onder verschillende pollen laat ze de holletjes zien die de jonge Velduilen met hun kop tussen de stengels hebben vrijgemaakt. 'Als ze nog maar twee weken oud zijn gaan ze al aan de wandel. Dan kunnen ze tot wel honderd meter van het nest af zitten. Door met de vleugels te flappen en te piepen laten ze vervolgens aan de ouders weten waar ze een verse muis kunnen droppen. Vanaf een week of vijf zijn ze vliegvlug.'

Natuureducatie

Tot 2010 werkte Barkema in de zorg, maar rond die tijd koos ze voor een koerswijziging. 'Ik heb bij het IVN de opleiding tot natuurgids gevolgd. Sindsdien heb ik me, grotendeels autodidact, verdiept in de natuur. Sinds 2017 heb ik mijn eigen bedrijf in excursies en natuureducatie. Vogels waren daarbij altijd mijn grootste passie, en dan met name roofvogels en uilen, waarvoor ik ook een ringvergunning heb. Met onze werkgroep 'Roofvogels en uilen Sneek e.o.' houden we hier in de regio bijvoorbeeld ook de Kerkuilen bij, net als Ransuilen en de incidentele Steenuilen. Maar Velduilen zijn echt een geval apart. Het ene jaar heb je helemaal geen broedende Velduilen in de buurt, een ander jaar kunnen er zomaar tientallen paartjes zitten. Ze laten zich helemaal leiden door hun voedsel. Als er eens in de zoveel jaar grote hoeveelheden veldmuizen in een gebied zitten, duiken ze ineens op. Een volgend jaar kan het zomaar zijn dat dezelfde exemplaren tot in Rusland aan toe broeden. Intrigerend vind ik dat. Hoe weten ze waar ze in het voorjaar moeten zijn? Waarschijnlijk hebben ze dat al in de winter onderzocht. We kregen in februari van dit jaar bijvoorbeeld meldingen van groepen van wel vijftien Velduilen bij elkaar.'

Uiteindelijk vinden Barkema en Akkerman, geholpen door de zoekende weidevogelonderzoeker Egbert van de Velde, alle acht jongen van dit nest terug in het hoge gras. De grootste kuikens blijken sinds het laatste bezoek, een week geleden, ruim een ons gegroeid, op een maaltje van veldmuizen, veldmuizen en nog eens veldmuizen. 'Vroeger had je een vrij duidelijke veldmuizencyclus van drie tot vier jaar, maar door het intensieve landgebruik is die cyclus eigenlijk verdwenen', weet Barkema. 'Vijf jaar terug, in 2014 hadden we wel een enorm muizenrijk jaar, en nu dus weer, dat wil zeggen, in delen van de provincie. Er verschenen zelfs beelden in de krant en op internet van honderden muizen die bij een aquaduct hier in de buurt van Sneek naar beneden vielen op het asfalt, bij hun trektochten door het veld.'

'De Velduil is als broedvogel grotendeels uit Nederland verdwenen. Dat er nu zoveel Velduilen hun kansen pakken in een groot-schalig intensief boerenlandschap, waar eens in de zoveel tijd veel voedsel opduikt, is een unicum. Gelukkig blijkt dat we bij veel boeren, met een goed verhaal over de pragmatische Velduil en financiële hulp van de provincie, ook een gewillig oor vinden om deze geweldige vogels te beschermen.'

